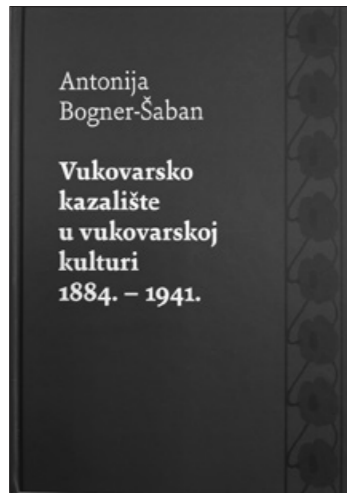

Značajan prilog povijesti hrvatskog kazališta

> Antonija Bogner -Šaban:

Vukovarsko kazalište u vukovarskoj kulturi 1884. - 1941.

Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta, Zagreb, 2021.

NO
VE
KNJI
GE

U eri izvedbenih studija koje su često usmjerene isključivo na teoretske aspekte kazališne umjetnosti odnosno izvedbenih umjetnosti, pomalo smo zaboravili vraćati se povijesnim izvorima i ispunjavati pukotine hrvatske kazališne povijesti. To se nekome može činiti nebitnim, ali činjenica je da bez pisanja kazališne povijesti ostajemo bez relevantnih saznanja o kazališnoj umjetnosti i o sredini u kojoj živimo i djelujemo.

Ovakav rad zapravo je mukotrpano rudarenje po autentičnim dokumentima: fotografijama, pismima, kazališnim ceduljama, člancima iz novina te se nažalost u teatrološkoj struci prestao previše uvažavati.

Utoliko je važnije da se studije o povijesti kazališta pišu i da se ne prestanu pisati. I utoliko je značajnija studija Antonije Bogner-Šaban *Vukovarsko kazalište u vukovarskoj kulturi 1884.-1941.* Autorica prati pojedina važna imena, lica i događaje kazališnog života u Vukovaru u tom razdoblju te se na svakom fenomenu u povijesnom slijedu zadržava u posebnom poglavlju nastojeći ga staviti u socio-kulturni kontekst Vukovara i Hrvatske toga doba.

Teško je sažeti knjigu koja obiluje činjenicama ugniježdenima u povijesni kontekst, pa ću pokušati ukratko prikazati sadržaj knjige. U svakom poglavlju Bogner-Šaban analizira djela koja su Vukovarci postavljali, kao i njihovo značenje za književnost i kulturu toga doba, specifičan pristup lokalnih kazalištaraca tim djelima te kritike iz tadašnjih vukovarskih tiskovina.

Temelj je kazališnog života Vukovara drama Grgura Čevapovića *Josip, sin Jakoba Patriarke*. Ujedno je i pretpostavka nastavka kazališnog života u gradu na Dunavu. Grgur Čevapović polazi od prosvjetiteljskih pozicija u smislu širenja pismenosti i kulturnih sadržaja, ali se zalagao i za ujedinjenje hrvatskih zemalja kroz pravopisno-jezično ujedinjenje. U njegovom djelu jasno se iščitava i ideja južnoslavenskog zajedništva, a njegovo uprizorenje vlastitog komada jedinstvena je pojava unutar školskog kazališta 18. i 19. stoljeća.

Od Čevapovićeve predstave (1819. i 1820.) do osnutka Hrvatskog pjevačkog i glazbenog društva *Dunav* (1867.) prošlo je gotovo pola stoljeća. Za cilj društvo si uzima potpomaganje nacionalne stvari u istočno-hrvatskim krajevima i izvođenje glazbenih komada na hrvatskom

jeziku. Unutar spomenutog društva 1881. godine ustrojeno je dobrovoljno kazališno društvo koje si je u zadatak stavilo i razvoj hrvatske nacionalne svijesti putem kazališnih predstava. Uporište Vukovarcima u njihovim kazališnim nastojanjima bila je uspostava profesionalnog kazališta u Zagrebu 1860. godine, a u fokus svoga rada postavili su komediju koja im se čini najprikladnijom za kritiku društva i ondašnjih hrvatskih prilika.

Prva takva komedija koju su izveli bila je *Tri prosca* Ivana Vončine. Predstave se ne prikazuju samostalno, već su uvijek uključene u koncertni i zbarski nastup HPGD-a *Dunav* uz ples na kraju priredbe. Izvode se i komadi Janka Jurkovića *Kumovanje* te Josipa Eugena Tomića *Bračne ponude* i *Zatečeni ženik* kao i politički provokativni *Novi red*. Očita je orijentacija vukovarskih kazališnih dobrovoljaca prikazivanje slavonskih pisaca koji su bili ugledni kazalištarci i koji su postizali uspjehe i u profesionalnom kazalištu. Na repertoaru su uglavnom domaći tekstovi: *Zimsko sunce* Viktora Cara Emine, *Vitropir* Adalberta Kuzmanovića, *Ljutovid Posavski* Ante Tresić Pavičića, *Zvonimir, kralj hrvatski i dalmatinski* Franje Markovića, *Pouzdaní sastanak* i *Inoče* Joze Ivakića, *Ljubica* Augusta Šenoe, *Hasanaginica* Milana Ogrizovića, *Općinski načelnik* Franje Babića.

Izvedbe vukovarskih glumaca s vremenom postaju sve kvalitetnije budući da se ugledaju na glumce i kazališta iz većih sredina koji kod njih gostuju. Izvedbe su se odvijale u dvoranama hotela *Lav* i hotela *Grand*, no članovi HPGD-a prihode od ulaznica štede kako bi se izgradio *Hrvatski dom* kao centralno mjesto kulturnih događanja u Vukovaru. U kazališnom radu vukovarskih kazalištaraca sve do početka Drugoga svjetskog rata nastupaju povremeni zastoji kada uglavnom ugošćuju druga kazališta npr. iz Osijeka ili iz Zagreba, ali se trude da i sami naprave predstave na što višem izvođačkom nivou.

Tako su tri puta do 1941. uprizorili Freudenreichove *Graničare*, dramu koja je do danas ostala prema broju izvedbi jedna od najgledanijih predstava u povijesti hrvatskog kazališta. Vukovarski su kulturnjaci dodatno povezani s obitelji Freudenreich jer je arhitekt Aleksandar Freudenreich projektirao *Hrvatski dom* koji je postao središte kulturnog života u Vukovaru. Posebna je počast odana njihovu sugrađaninu Nikoli Andriću, iznimno značajnom kulturnom i kazališnom pregaocu prve polovine 20. stoljeća.

Hrvatski dom ukinut je 1948. kada ga nova vlast pretvara u centar za kulturu. Uništen 1991. u Domovinskom ratu, obnovljen je 2007. i ponovo pod nazivom *Hrvatski dom* ugošćuje glazbene i kazališne predstave.

Ono što je, po mojem mišljenju, osobito važno jest da su vukovarski kazalištarci u periodu koji obrađuje knjiga bili kazališni amateri, odnosno kako se tada govorilo kazališni dobrovoljci koji su težili za profesionalizacijom svoga rada. Tome se ne treba čuditi s obzirom na činjenicu da Hrvatska dobiva prvo profesionalno kazalište u drugoj polovini 19. stoljeća te da je profesionalno kazališno djelovanje u svim tadašnjim kazališnim sredinama zapravo ideal. Kazališni dobrovoljci odnosno amateri toga razdoblja zapravo imaju isti cilj kao i profesionalno kazalište – stvoriti jezično i narodno jedinstvo te ponuditi publici kvalitetne kulturne sadržaje na narodnom jeziku.

Kultura kazališnog amaterizma u to doba ne razlikuje se mnogo od profesionalne kazališne kulture osim po kvaliteti kazališnog izraza. Ciljevi i funkcije u kulturi zapravo su im jednaki. Aleksandar Freudenreich kazališne je dobrovoljce smatrao iznimno važnom karikom koja upotpunjuje i daje drugu kvalitetu kazališnom životu, no njegova je misao u tom pogledu za tadašnje (a i današnje) hrvatske prilike dosta avangardna.

Osim što je općenito značajna za kazališnu povijest Hrvatske, studija Antonije Bogner-Šaban iznimno je važan doprinos za dubinski i znanstveno utemeljen pristup kazališnom amaterizmu koji je razvojem kazališnog profesionalizma ostao u prilično velikoj mjeri na rubovima kazališnog života, pa ne privlači stručni interes teatrologa i drugih stručnjaka. To osiromašuje hrvatsku znanost o kazalištu, pa se nadam da će ovakve studije potaknuti teatrološki interes i adekvatna istraživanja.

Knjiga je likovno vrlo bogato opremljena. Velik je broj reprodukcija fotografija i izvornih dokumenata, sve na crvenoj podlozi. Cvjetovi na crvenim koricama i vjnjeta na početku knjige zapravo su elementi sa starog zastora u *Hrvatskome domu* koji su ponovno utkani u novi zastor u novoizgrađenoj zgradi. Možda samo simbolično, ali svakako jedan od dokaza kontinuiteta kulturnoga pamćenja Vukovaraca i kontinuiteta kulturnog života u gradu na Dunavu. ■